

je že „Lehrerverein“ koval peticijo za peticijo; kdor jih ni podpisal, ni bil učitelj, je bil zoper povišanje učiteljske plače. Deželni zbor je odložil te prošnje z nejevoljo. A „Schlztg.“ je najdlja v tem povod, da je napadala deželni zbor, in vzlasti njegovo národno večino. Kdo more tedaj reči, da je „Schlztg.“ umazan list, kdo ne priznava vredništvu izvanredno in odlično spretnost in izurjenost v zvijači, prekanjenosti in umetnosti, kako se pači javno mnenje in propaganda dela. — Kaj pa naši mladi? — Nekoliko so se jim oči odperle; a kar store, je nepremišljeno in nepreudarjeno. Radi bi nekaj, pa sami ne vedo kaj in kako!? Sicer so pa ob početku l. 1874 verlo začeli udrihati — po načelih (?), ki jih zastopa „Schlztg.“; a tega ne, a le po tistih, ki se vredništva vdeleže! Brali smo l. 1874. več spisov iz omladinskih krogov, v katerih napadajo učenci na c. k. učiteljišču svoje učenike. Prašamo le, ali taki spisi národni stvari kaj koristijo, ali ni bila tukaj národnost le zagrinjalo, za katero se skriva mladeniška nepremišljenost, da ne rabimo družega izraza. In taki dopisniki hočejo podreti vpliv „Lehrervereina“ na kranjske učitelje. Taki dopisi, ki se tičejo zgolj oseb, strasti še huje vnemajo, stvari pa več škodijo kakor koristijo. — Naši mladi pa v svoji kratkovidnosti niso nikdar opuščali napadati slovensko učiteljsko društvo, in nekdo je pr. l. m. avgusta, ali iz šale ali v resnici svetoval, naj se liberalni slovenski učitelji združijo z liberalnimi nemškimi, da postane eno liberalno društvo! Čudo golemo, da so se vendar ohranili narodni učitelji, ki niso gledali niti na levo, niti na desno, in so ostali pri svojem prepričanju; ako so namreč ostali Slovenci, niso videli v domačem taboru drugega, kakor razpertiye, in poleg tega bati se je njim bilo svojih nemčurskih sosedov; ako so prestopili, so bili vsaj od ene strani zavarovani, in njih prestop jim je vtisnil neizbrisljivo znamenje prosvete, učenosti in učiteljske sposobnosti.

(Dalje.)

Vesoljna mera in vesoljna utež. *)

Kako važna in koliko vpliva ima raba enake mere in uteži za kupčijo in promet, kaže dovolj to, da so tako vesoljno — metersko mero — sprejele že skoraj vse omikane deržave. Izumeli so to mero na Francoskem konec preteklega stoletja in že l. 1799 obvezno (obligatorično) vpeljali; od l. 1840 velja tam kot jedina mera, in po nji že meri in tehta pol drug sto milijonov ljudi.

Tudi v Avstriji so se jeli ozirati na tako splošno mero, ki sedaj velja skoraj po vsi Evropi. Postava sklenjena l. 1871 v oboji zbornici

*) Pod tem imenom novega nič ne podajamo. Kar je tukaj rečenega, je v g. dr. Močnikovi knjigi „Nove avstrijske mere in uteži“ bolje in obširnejši povedano; a stvar je silo važna, zato radi o nji govorimo.

je bila 16. junija istega leta poterjena. S prvim januarjem l. 1876 se ima obvezno vpeljati, a člen 8. dovoljuje, da se more vpeljati že l. 1873, ako se stranki porazumete.

Velika korist te mere je posebno v tem, da je jednota, podlaga vse sisteme, dobljena po geometričnem potu, ker je namreč deset milijonovi del četrti zemeljskega poludnevnik, in ker je desetiška sestava, ki je podlaga ti meri in uteži, naj bolj jednostavni ali prosti način, da se izrazijo jednote in podrazredje te jednote.

Meterska sistema ima pet jednot.

1. Mera za dolgost. Jednota je meter, okoli 3' 1" in 11" po dunajski meri. Razlomki so: decimeter = $\frac{1}{10}$, centimeter = $\frac{1}{100}$, in milimeter = $\frac{1}{1000}$ cele jednote. Dekameter = 10 metrom, hektometer = 100 metrom; kilometer je = 1000, in miriameter = 10.000 metrom.

2. Mera za ploskev. Jednota je kvadratmeter okoli $\square'$. Od te se speljuje poljska mera ar = 100 $\square$ mtr. in hektar = 100 aom. Oboje le kot poljska mera (area po latinsko ploskev.)

3. Kubična mera. Jednota je kubikmeter = nekaj več od 31 kub. čevljev. Tukaj je kubikmeter = 1000 kubikdecimetrom = 1 milijon kubikcentimetrom.

4. Otle (posodne mere) za suhe stvari in tekočine. Jednota je liter, t. j. kocka, ki je po robovih dolga 1 decimeter. Jeden liter = $\frac{16}{100}$ jednega vagana in $\frac{7}{10}$ dunajskega bokala ali okoli 3 maslice (3 maslice brez jedne petine.) Razlomki so: deciliter = $\frac{1}{10}$, centiliter = $\frac{1}{100}$, mililiter = $\frac{1}{1000}$ litra.

5. Uteži. Jednota je kilogram. — Voda tehtana v jednom kubikdecimetru pri 4 stop. toplote po Celsij. Kilogram je = nekaj nad libro in 25 lotov po dunajski meri. Dekagram je $\frac{1}{100}$ in gram je $\frac{1}{1000}$ kilograma. — Pervotna jednota je, se ve da gram, t. j. peza prekapane vode v 1 kubikcentimetru, a toliko vode ni lahko meriti in tehtati, tedaj so pa vzeli tisočino tega = kilogram za jednoto.

L. 1808 je bilo končano merjenje poludnevnik, in potem so končno določili dolgost metru, kot delu poludnevnik. Od tečaja do ravnika je 5,132.430 pariških seženj (toisen). Deset milijonov del tega je 443.296 pariških čert (") in tako dolg je meter. Take dolgosti so naredili 2 palici iz platine, ki se shranujete kot pervotna mera v državnem arhivu in na pariški zvezdarni. Pervotna mera v Avstriji je palica iz stekla; ob toploti tajočega se ledu najdlji so, da je ta pariškemu izvirnemu enak = 999.99764 milimetrov. Pervotna utež je kilogram iz gorskega kristala, ki je v brezračnem prostoru = 999.997.8 miligramov pervotnemu kilogramu.

Vzorne (normalne) mere in vzorne uteži so posnete po poverjenih obrazcih, in nad redom in natančnostjo čuva c. k. pervomerska komisija (Aichungs - Commission.)

To kratko razjasnilo obsega vso sistemo meterske mere. Kakor berž kdo pregleda in zapopade njeno bistvo in natorno zvezo, čudi se, kako jednostavna je ta mera in koliko utegne koristiti trgovini in prometu.

Ker je denar že od l. 1859 vravnan po desetiški sestavi, bomo od l. 1876 v trgovini množili samo z desetinkami. Bolj jednostavnega številjenja, da bi se ložej ogibali pomot, menda ga ni. Kedar se meterska mera ne le vpelje, temuč tudi pri nas spremeni v meso in kri, bomo imeli še le pravo korist od tega. Da se doseže ta smoter, vpeljuje se že pri nas meterska mera tretje leto, dokler se ne upelje obvezno že prihodnje leto.

Pred vsem je treba poznati 5 meterskih jednot, potem pa njih množine in podrazrede. Tega se bomo privadili brez posebnih težav, ker vsa sistema je tako lahka, da se da razložiti v malo versticah. Čim bolj se je navadimo, tem bolj se nam bode prikupila, ko spoznamo njeno prednost mimo druge mere.

Drugič bode pa treba, da si dobro zapomnimo razmero med staro in novo mero, ker sicer ne bomo mogli staro in novo mero prav presojati in praktično obračati si v korist. To je pa že bolj težko, pa to se moremo pridobiti po vsaki ceni. Računjenje z novo avstrijsko veljavo nam ni bilo samo na sebi težko, marveč njeno razmerje, njeno določevanje proti stari veljavi. Danes se nam smešno vidi, kako smo premišljevali, koliko se bode za nove krajcarje kupilo te ali une reči, katero smo kupovali po starem denarju. A še dalje časa bode trajalo, preden bomo mogli povedati dolgost, ploskovnost ali telesnost v metru, ali določiti težo v kilogramih, ker mislili bomo zmirom na staro mero, katero moramo poračuniti v novo. Pili bomo pivo na litre, na zadnje pa se bomo vendar le vprašali, ali nismo prestopili svoje navadne mere; kupovali boko kavo sladkor in meso na kilograme, a mislili bomo na funt, preden se navadimo novih mer in pozabimo stare, katere se nam bodo pa zdele silo nepraktične.

Imamo pa še eno leto, in tega ne smemo zamuditi, da bi se ne pripravili za to, kar ima nastopiti l. 1876. Pred vsem pa ima šola nalog da se poprime te zelo važne stvari, da razjasni otrokom do dobrega to stvar. Nalog je tudi vseh društev, da se pečajo s to rečjo, ker to je abc našega prihodnjega občenja. Več pa, kakor šola in društva bi pa storili trgovci za novo mero, ako bi jo že sedaj, ko je že dopuščena, rabili in tako sebe in občinstvo na njo pripravljali.